

УДК:111.12:141.

Наталія Скрицька,
Буковинський державний медичний університет,
Чернівці (Україна),
fedorkiv.1712@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОГО ПОЛЯ МЕТАФІЗИЧНИХ КАТЕГОРІЙ В ПРОСТОРИ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ПІЗНЬОЇ СХОЛАСТИКИ

Skrytska Natalya. The Formation of the Subject Field of Metaphysical Categories in Terms of Philosophical Ideas of Late Scholastics.

The article considers the nature of such metaphysical concepts as essence, being, God, substance, logical quantifier on the basis of ideas of the late scholastics and of Duns Scot and William Ockham in particular. An attempt is made to learn and investigate intercommunication between metaphysical concepts and their further integration in the epistemological dimension. Continuing research of the most prominent scholastics of the 13th century the author analyzes contradictions and ambiguousness of their ideas toward the use of any concept. It is shown that interconnection of metaphysical concepts, real essence and rational essence in particular is a necessity. It serves as a base for the origin of epistemological metaphysics during the late of scholastics.

Key-words: essence, being, God, universal, substance, concept, metaphysic, general, univocal, logical quantifier “all”.

Skrytska Natalya. La Formation du domaine des catégories métaphysiques dans l'espace des idées philosophiques de la fin de la scolastique.

Dans cette article on examine la nature de l'origine de ces concepts métaphysiques que la nature, l'être, l'existence, la substance, le Dieu, universel, concept logique de «tout» basé sur les idées de la fin des scolastiques, en particulier en utilisant la source Duns Scot et Wilm Occam. Une tentative d'étudier plus avant et d'étudier la relation entre les concepts métaphysiques et leur intégration ultérieure dans la dimension épistémologique. Poursuivre les recherches les plus grands scolastiques XIII – XIV siècles - J. Scott et V. Occam – une tentative pour identifier les conflits et l'ambiguïté dans leurs points de vue sur l'utilisation d'un concept. Il est montré que la relation des concepts métaphysiques est essentiel et constitue la base de l'émergence de la métaphysique épistémologiques à la fin des scolastiques.

Mots-clés: être, essence, existence, Dieu, universaux, substance, concepts, métaphysique, générale, universelle.

Скрыцкая Наталия. Формирование предметного поля метафизических категорий в пространстве философских идей поздней схоластики.

Исследована природа происхождения таких метафизических понятий как сущность, сущее, бытие, Бог, всеобщность, субстанция, универсалия, унивокальное, логический квантор „все” в философских идеях поздней схоластики, в частности на основе первоисточников Дунса Скота и Вильяма Оккама. Сделана попытка более детально выучить и исследовать взаимосвязь между метафизическими понятиями с их дальнейшей интеграцией в гносеологическое измерение. Продолжая исследования самих выдающихся схоластов XIV века – Д Скота и В. Оккама – сделано попытку выявить противоречие и неоднозначность в их взглядах на использование того или другого понятия. Показано, что взаимосвязь метафизических понятий, особенно реально сущего и мыслящего сущего, есть необходимым и служит основой для зарождения гносеологической метафизики в эпоху поздней схоластики.

Ключевые слова: сущее, сущность, бытие, Бог, универсалия, субстанция, понятие, метафизика, общее, универсальное, унивокальное, логический квантор „все”.

Метафізична площина таких категорій як сутність, суще, буття, всезагальність, універсалия, субстанція, акциденція, улівокальне у філософських концепціях пізньої схоластики (XIII – XIV ст.) перейшла в АПСНІМ. – 2014. – № 1 (1)

гносеологічний вимір. Яскравим доведеним цьому є філософські ідеї Дунса Скота, Вільма Оккама, Альберта фон Больштедта, Роджера Бекона, Майстера Екхарта та ін. Проте повністю позбутися розуміння кате-

горій в метафізичному вимірі не доводиться. А тому ми вправі вести мову про зародження гносеологічної метафізики саме в епоху пізньої схоластики.

Проблема метафізичних понять, та й метафізики в цілому, завжди була й залишається *актуальною*. Метафізичні категорії, які брали свій початок в схоластичних доктринах богослов'я та філософії, поступово перейшли в русло нових наукових досліджень. Так, без метафізичної реальності стають неможливими ні наука, ні звичайне усвідомлення існуючого. А тому, набувши найвищого розквіту саме в епоху пізньої схоластики, метафізичні поняття визначають увесь подальший розвиток філософської думки та науки в цілому.

Мета статті полягає в дослідженні та розкритті метафізичних категорій пізньої схоластики з їх подальшою актуалізацією на розвиток метафізичних учень в руслі гносеології.

З поставленої мети впливають такі *завдання*: дослідити багатозначність тлумачення поняття „сущє” (ens) в теологічному та філософському аспектах; виявити гносеологічний зв'язок між сущим та буттям, сущим та Богом; довести належність терміну „сущє” до логіки на основі учень Дунса Скота та Вільма Оккама; показати взаємозв'язок між розумінням реального сущого та здатністю його пізнання (гносеологією); дослідити взаємозв'язок між сущим як безкінечністю та Богом як Творцем; визначити онтологічну та гносеологічну природу поняття „сутність” та пов'язати його із творчістю Бога на основі філософських ідей Д. Скота; проаналізувати сутність з точки зору етичної проблематики, використовуючи поняття волі, свободи, любові.

Об'єктом дослідження виступають такі метафізичні поняття як сущє, сутність, Бог, буття, унівокальне, логічний квантор „все”, субстанція, універсалія та інші.

Предмет дослідження полягає у виявленні взаємозв'язку між вищезазначеними поняттями та їх подальше втілення в розвиток філософських, теологічних та наукових ідей.

Філософська проблематика метафізичних категорій є достатньо дослідженою в українській та зарубіжній філософській думці. Однак ми намагаємося провести власне дослідження на основі першоджерел авторів середньовічної схоластичної доктрини Вільяма Оккама та Дунса Скота і показати власний погляд на розкриття ними метафізичної проблематики. Також значної уваги заслуговує праця Е. Жільсона, французького філософа, який намагався якнайповніше розкрити становлення філософських ідей середньовічної філософії, починаючи з часів апологетики та закінчуючи пізньою схоластикою. Його глибинне філософське підґрунтя дало можливість побачити всю „сутність” західноєвропейської філософії часів Середньовіччя.

Пояснюючи поняття сущє (ens), ми відносимо його до царини метафізики. Воно належить до трансцендентного бачення та співпадає з найголовнішим атрибутом Бога. Оскільки Бога, як і сущє, ми не можемо побачити, відчутти на дотик, а лише сприйняти Його існування на віру, тому й вправі вести мову про трансценденталію сущого як такого.

Вперше про природу сущого заговорив Арістотель. Так у IV-ій книзі „Метафізика” філософ зауважує, що „про сущє йдеться у різних значеннях, проте, завжди у відношенні до першого, з огляду на якусь спільну природу, і не цілком еквівокативно”¹. Стагірит також наполягав на багатозначності поняття „сущє”.

Сущє не має однозначного визначення та й не мало в епоху Середньовіччя, незважаючи на богословську проблематику і тлумачення філософських термінів в релігійному руслі. По-різному визначали сущє філософи пізньої схоластики – Д. Скот, В. Оккам, Суарес та ін. Однак, всі вони дотримувались одностайності в тому, щоб надати цілісності цьому поняттю, чого й вимагало формування єдиної філософської системи.

Як може утворитись сущє? Це питання вперше в пізній середньовічній доктрині поставив Дунс Скот та відповів на нього наступним чином: „Або ж нічим, або самим собою, або іншим. Воно не може бути

створене нічим, так ніщо не може бути причиною чогось; воно не може бути створене самим собою, бо не являється причиною самого себе; відповідно, воно повинно отримати буття від чогось”.³

З цього випливає неоднозначність тлумачення поняття суцього та його приналежність до метафізичних основ. Однак, нечіткість та невизначеність у тлумаченні все ж наводили філософа на думку про необхідність віднесення суцього до категорії буття.

В. Оккам, який критикував чимало ідей свого попередника Дунса Скота, поділяв твердження мислителя щодо визначення поняття суцього. „По-перше, суще, – пише схоласт, – це просте поняття; по-друге, суще відноситься до всього того, припущення існування якого не містить в собі жодних суперечностей”.⁶

Вищезазначене поняття можна й логічно довести. Це намагався зробити Д. Скот. „Припустимо, – пише філософ, – що це А; якщо А – абсолютне перше, то ми отримуємо наш висновок; якщо А – не перше, то воно являється вторинною причиною, яка має іншу причину. Припустимо, що ця попередня причина є В, і створимо відносно неї те ж судження, що відносно А: в цьому випадку ми або дійдемо в майбутнє, що абсурдно, оскільки тоді ніщо не буде володіти створеним через відсутність першопричини, або ж залишитись на абсолютному першому, що й слід було довести”.³

Прикладом віднесення суцього до сфери логіки є також використання цього поняття Вільмом Оккамом. „Поняття [термін] „суще” співвідноситься з деяким поняттям, загальним для всіх речей, і називається *in quid* в тому значенні, в якому називається *in quid* трансценденталія”.⁶ Виходячи з цього, схоласт розрізняє два види суцього – абсолютне та відносне, які не стосуються суцього як такого, а тільки позначають термінологію.

Принциповою є позиція розділення Оккамом онтологічного розуміння між реальним сущим (*ens realis*) та мисленнєвим сущим (*ens rationis*). Під реальним сущим філософ зазвичай розуміє „будь-який предмет, який насправді існує в силу природи

речей”.⁴ Мисленнєве ж суще не може знаходитись ні в чому, окрім розуму. Реальне суще належить кожному предмету в силу природи речей. Проте, іноді реальне суще належить сущому, яке знаходиться поза свідомістю (*extra animam*). Тоді мисленнєве суще не входить в реальне суще.

Особливе місце в онтології В. Оккама займає поняття актуального суцього (*ens in actu*), яке зближується з поняттям первинної матерії. Синонімом первинної чи першоматерії може бути „праматерія” Арістотеля.

Незважаючи на критику В. Оккамом чимало філософських ідей Д. Скота, все ж їхні учення багато в чому схожі. Так, схожість понять проявляється в понятті *ens*. Суще, згідно з поглядами Д. Скота, – це просте (*simplex*) поняття. Суще належить всьому, існування якого не містить в собі ніяких суперечностей. В. Оккам погоджується з таким розумінням, а також запозичує у свого попередника ідею трактування суцього в матеріальному значенні. „Природне суще, як таке, є те, буття якого не залежить від духу. (...*cuius esse non dependent at anima*)”⁴.

Проте Д. Скот веде також мову про безкінечне суще та кінечне творіння. Кінечним сущим виступає світ, який може існувати, а може й не існувати. Цю ідею висунув ще Ф. Аквінський, створюючи 5 аргументів доказів буття Бога. Безкінечним завжди виступає Бог як кінцева причина та мета всього суцього.

Інакше кажучи, у понятті „суще” ми можемо досягнути, що є Бог. Виражаючи Бога в таких словах, як Благий, Мудрий, Всемогутній, Вище Благо, Вища Краса, Істина, Бог пізнається нами ніби акцидентально. Для того, щоб вникнути у його внутрішню основу, заглибитись у природу, усвідомити божественну сутність, слід звернутися до такого поняття, як суще.

Крім того, у своїх філософських поглядах Д. Скот намагається показати, що серед усіх інших сущих є певне суще, яке являється першим продукуючим або діючим сущим, метою всього, що й, в кінцевому підсумку, є ознаками першого не скінченного суцього, тобто Бога.

Також середньовічні схоласти поняття суще пов'язували зі загальністю та наполягали на означенні його як субстанції. Сущє може містити в собі всі акциденції – загальне, одиничне, множинне, кількісне, якісне, тобто його якості. Проте, як зазначає В. Оккам, суще є поняттям метафізичним, та, переходячи до іншої аналогії, що воно (сущє) лежить в розумі. „... Сущє розуміється лише поняттям в розумі, а не субстанція чи акциденція”.⁶ Продовжуючи думку, філософ робить висновки: „Відповідно, „сущє” розуміє лише самого себе, тобто поняття сущого, а це поняття є суб'єктом метафізичним”.⁶

Якщо під сущим (ens) розуміти всі види буття – конечні, безконечні, – то метафізика має своїм предметом розгляду всі без винятку види буття, а отже, й буття Бога, тому що Бог, згідно з твердженнями середньовічних мислителів, є також певним нескінченим та абсолютним сущим. Таким чином, в аспекті власного буття Бог може розглядатись як об'єкт чи предмет метафізики. З цього можна зробити висновок, що предмет метафізики (щоправда не в усій його цілісності) може збігатися з богослов'ям, що, на перший погляд, відповідає позиції Арістотеля.

Продовжувач схоластичної доктрини Д. Скот разом із поняттям „сущє” аналізує поняття „сутність” та прирівнює його до предметно-речовинного світу. Крім того, філософ відзначає, що сутністю наділений і Бог. Так, в другому розділі праці Д. Скота „Вибране”, читаємо, що „...в перший момент Бог знає свою сутність в ній самій і абсолютно”.⁸ Однак схоласт відзначає, що сутність є значно пізнішою на відміну від безкінечної сутності Бога.

Єдиною причиною, чому Бог творить щось, тобто річ, – це його воля, і „єдиною причиною вибору, який Він (Бог, - авт.) зробив, полягає в тому, що Божа воля – це Його воля”.³ Згідно власної волі, Бог також творить сутності. Відповідно, наголошує мислитель, істинними сутностями є лише ті, які уже створені Богом або перебувають у його задумі.

Однак думка Д. Скота полягає в тому, що сутності, тобто всі речі, підпорядковуються тільки поняттю добра. Якщо Бог

забажає створити якусь річ, то вона буде хорошою за своєю сутністю.

Пов'язуючи сутність із задумом та творчістю Бога, Д. Скот також наголошує на тому, що сутність апелює до універсальності. „Кожній універсальності, – вважає Д. Скот, – відповідає в реальності визначена ступінь сутності”.⁸ Універсальність, за Д. Скотом, – це „продукт інтелекту, який має основу в речах”.³ Виходячи з цього, схоласт продовжує: „Невизначеність сутності надала нам матерію, а наш діючий інтелект повинен лише, так би мовити, зібрати її в індивідах, що надати їй індивідуальності”.³ Схоласт робить також висновок, що сутність є нейтральною до універсального та індивідуального, але вона „обов'язково містить і те й інше”.³

Слід відзначити й те, що поняття сутність, згідно з середньовічними схоластами, необхідно пов'язана з Богом. Д. Скот, погляди якого (як і інших схоластів) збігались з мисленням Арістотеля, метафізичною сутністю визначав першопричину, яка є основою створення першобуття, а також можливого та необхідного, дійсного та реального тощо. Згідно з поглядами філософа, першопричина „визначається законами чистої розумної необхідності”.⁸ Першопричина завжди творить, проте не втручається в саме творення, на відміну від Бога.

Бог – це також безкінечність нашого пізнання. Підтверджуючи цю ідею, Д. Скот пише наступне: „Це безкінечне, про що ми можемо зробити висновок, ми не можемо, звісно, зрозуміти, і все, що ми про нього говоримо, носить на собі явні ознаки нашого безсилля”.⁸ Під таким безсиллям мислитель розуміє неможливість міркувати про сутність та існування Бога за допомогою розуму. „Природний розум, – пише Д. Скот, – не може осмислити абсолютну всемогутність Бога, не вдаючись до існування вторинних причин”.⁸ Абсолютну сутність Бога, поняття добра та зла може вивчати лише теологія. Філософ продовжує: „Бог – це стала безкінечність в бутті, і внаслідок цього Він присутній в усій своїй сутності; Бог – вольовий і вільний діяч та абсолютна всемогутність”.⁸ Саме ці атри-

бути, як вважає схоласт, є об'єктами релігійної віри, а не філософського пізнання.

Згідно з В. Оккамом, поняття Бога можна розуміти двояко. По-перше, „Бог є щось, що найблагородніше і краще всього, від нього відмінного”, по-друге, „Бог є те, краще і благородніше чого немає”.⁸ Проте, без епістемологічного пізнання саму сутність Бога зрозуміти неможливо. На підтвердження цього середньовічний схоласт під поняттям Бога розуміє безкінечне суще, „більш благородне, ніж безкінечність [множинність] будь-яких [сущих] іншого типу...І при такому розумінні [поняття] Бога не очевидне, якщо виходити з можливостей природного пізнання; відповідно при такому розумінні [поняття] Бог природним чином і з очевидністю про Бога нічого не можна сказати”⁸. Або ж, запитуючи про пізнання Бога: „Пізнаю я Його [Бога, авт.] в Ньому Самому чи в іншому?” І відповідає: „В Ньому Самому, бо я не пізнаю його ні інтуїтивно, ні абстраговано. Те, що я не пізнаю інтуїтивно, очевидно. Але й не абстраговано, оскільки абстраговане пізнання завжди являє собою інтуїтивне...”⁸.

Цікавою щодо визначення внутрішньої „інтенції” поняття „сутність” є філософська теорія Франциска із Мейрона (помер прибіл. 1328р.), творчість якого часто плутають з творчістю самого Д. Скота. Теорію Д. Скота „внутрішніх способів буття” Франциск трактує по-своєму. Так, сутність Бога спочатку ним трактується як просто „сутність”, далі – як „саме ця сутність”, наступне – як „ось ця безкінечна сутність”, і кінцевим результатом є „ось ця реально існуюча безкінечна сутність”³.

Чимало дослідників історії філософії стверджують, що Франциск із Мейрона у своїх філософських ідеях пройшов далі, аніж сам Д. Скот. Мислитель робить висновки, що „існування в Бозі, як і в усьому іншому, є не що інше, як внутрішній модус сутності; в широкому значенні це означає, що сутність Бога, яка розглядається виключно як сутність, не заперечує його безпосереднього існування”³. Однак це не означає, що „Бог не є суще саме по собі (*ens per se*), а означає, що існування саме по собі

є модальністю його існування, а не сама сутність як така”³.

Проте філософи Середньовіччя поняття Бога розглядали не лише як сутність в безпосередньому її існуванні чи в ролі сущого як невизначеності, а в ролі метафізичного розуміння буття, яке в середньовічній філософії віднайшло своє вираження у формі *ens et bonum conventuntur*, що означає буття та благооборотні. Лише один Бог є вищим буттям і благом. Зло ж саме по собі є не необхідним, а тому воно не може бути сутністю. Сутність – це лише добро та благо. На цьому наголошувала ще середньовічна патристика, зокрема Августин позбавляв зло онтологічного статусу, трактуючи його як відсутність добра. Зло живе благом завдяки благу, а тому добро і править світом.

Наступним предметом розгляду середньовічної філософії було розмежування буття, або існування (*existentia*), та сутності (*essentia*). У середньовічних мислителів пізнання кожної речі зводилось до відповіді на чотири питання: 1) Чи є річ? 2) Що вона таке? 3) Яка вона? 4) Чому (для чого) вона є? Перше питання стосується існування (*existentia*) самої речі, інші три – сутності (*essentia*). Категорію сутності досліджував ще Арістотель у своїй „Метафізиці”, проте чіткої диференціації між сутністю та існуванням він не проводив. Глибинне розмежування цих понять зробив Боецій, що мало вирішальний вплив на подальший розвиток середньовічної схоластики.

Сутність та існування не можуть збігатися в природному бутті. Буття та сутність збігаються лише в Бозі. Щоб та чи інша сутність отримала існування, вона повинна стати причетною до буття або ж бути створеною божественною силою.

Принципово іншої думки дотримувався В. Оккам, який мислив, що „існування та сутність в усіх відношеннях означають одне і те ж”⁶. Своїм твердженням філософ, як вважають А. Курантов та Н. Стяжкіна, опинився „в одному лагері з прогресивним мисленням Сігера Брабантського”⁴.

Проблема існування Бога є онтологічним доведенням. Термін „онтос” з грецького означає існування. Існування Бога виявляється через його досконалість. „Якщо

ми мислимо Бога як сукупність усіх досконалостей, як найдовершенішу істоту, то в поняття досконалості входить ознака існування, тому що недосконале не може існувати”⁹ Отже, основною тезою епохи Середньовіччя є „Бог існує” (Deus est).

Слід відзначити, що, згідно поглядів В. Оккама, судження „Бог існує” не має онтологічного статусу, оскільки воно не виводиться з досвіду, не є об’єктивним та самочинним. Воно ґрунтується лише на вірі.

Якщо звернутися до філософського трактування Бога Д. Скотом, то це поняття середньовічний мислитель виводить із поняття „буття як буття”. Під категорією „буття як буття” філософ розуміє не реальне речовинне буття природних речей із його чуттєво сприймаючою дійсністю, а метафізичне буття, „трансцендентне у відношенні до фізики, і необхідна відправна точка метафізики”³. Це поняття є абстрактне і перше з усіх понять. Якщо існування Бога, вважає Д. Скот, розглядати лише у природному світі, то таке розуміння Бога не вийде за межі фізики. „Бог залишиться в природі, навіть якщо вона існує лише через Нього. Щоб досягти першоначала, яке є причиною світу в самому його бутті, слід опиратися не на чуттєво сприймаюче буття, а просто на буття”, – зазначає схоласт.⁷ Таке буття пов’язане з умоглядною діяльністю та є метафізичним за своєю сутністю.

Д. Скот наполягає, що доведення існування Бога є лише відносним, „бо ми осягаємо Бога лише виходячи із результатів його дій”.³ Не погоджується Д. Скот і із логічними доведеннями існування Бога Ф. Аквінським. Тими характеристиками, якими наділяли Бога католицькі мислителі, наприклад, те, що Бог є діюча першопричина, кінчна ціль, вища досконалість не дають нам повного уявлення про Бога як істоту. Трансцендентність божественної природи тяжіє до кантового „апостеріорі”, тобто того, що є „після речей”. А те, чого ми не можемо побачити, відчути на дотик, належить до сфери віри.

Щодо розуміння поняття Бога як живого відчуття безкінечності Д. Скотом, то воно зближується з розумінням Р. Декарта.

Проте, як і всі теологи Середньовіччя, Д. Скот відстоював єдність Бога, де всі божественні атрибути зливались в єдиній божественній сутності. Разом з тим, філософ відзначає, що „в Бозі є віртуальна основа для відмінності, яку ми встановили між його атрибутами, а саме – формальна досконалість, яка відповідає іменам, якими ми ці атрибути називаємо”.⁸

З цього випливає, що поняття Бога не може бути обґрунтоване засобами раціонального, емпіричного пізнання. Емпірично людина не може пізнати Бога. В. Оккам, Д. Скот наголошують на ірраціональних, інтуїтивних моментах віри, заперечуючи так званий теологічний „раціоналізм”. Своєю позицією філософи сприяли формуванню незалежного від теології природничо-наукового знання.

В. Оккам – номіналіст, а тому божественну сутність доводить через одиничність (номінальність) буття. Для доведення одиничності Бога філософ використовує логіку. Він приводить приклад двох логічних термінів А та В, під яким розуміє Бога. Відповідно А є досконалішим за все, в тому числі й В. Однак В, яке теж являється Богом, є досконалішим, ніж А. Таким чином єдність Бога є очевидною.⁸

Проте розуміння одиничності божественної сутності або ж одного Бога, як вважає В. Оккам, заперечується, якщо подумати про те, що існує множинність світів, і кожен з них має свого Творця. Також неможливо довести безкінечність Бога, якщо досконала сутність не може бути безкінечна. Й навіть саме існування Бога неможливо довести.

Номіналізму (щодо пізнання природи Бога) дотримується у своїх поглядах і Дунс Скот, визначаючи її кількома шляхами. Так, у праці „Вибране” IV розділі „Про досконалість Божу” читаємо наступне: „Одиничність [Бога] може бути доведена природним чином згідно з наступними шляхами. По-перше, [виходячи] із безкінечного розуму, по-друге, із безкінечної волі, по-третє, із безкінечної благоді, по-четверте, із поняття безкінечної могутності, по-п’яте, із поняття абсолютного безкінечного, по-шосте, із поняття необ-

хідного буття, по-сьоме, із поняття всемогутності”.⁸ Крім того, наголошує філософ, „...божественна сутність може розумітись як одинична таким чином, що одиничність буде розумітись або як об’єкт, або як частина об’єкта” („quod essential divina potest concipi ut singularis ita quod singularitas sit concept vel ut obiectum vel ut pars obiectu”).⁸

Оскільки пізнання Бога відбувається на засадах одиничного пізнання, то реальними є окремі речі, що перебувають поза розумом. Будь-яке пізнання слід створювати на чомусь дійсному, оскільки воно є існуванням окремих сутностей. А тому і пізнання реалізується лише через осмислення одиничного.

На підтвердження існування Бога В. Оккам створює так звану „бриту” – методологічний принцип, відомий у філософії як „брита Оккама”. У філософії він розуміється як відкидання зайвих сутностей. Значення цього принципу В. Оккамом трактується наступним чином: „Не слід примножувати суще без необхідності” або „Не слід залучати нові сутності без крайньої на те необхідності”. Цей принцип у філософії також відомий як принцип „ощадливості” чи „закон економії”.¹⁰

На підтвердження логіки як основного інструменту філософії В. Оккам створює квантор загальності „все” та моделює відношення до нього Бога. Поняття „все” є метафізичною категорією та охоплює сферу божественного творіння – світ, людину, каміння, планети, зірки, мислення, мову тощо. Проте термін „все” не може відображати Бога як Творця, оскільки бог не потрапляє в область квантора загальності; „відповідно, мається на увазі, що через Бога почало бути все від Нього відмінне”⁶.

Таким чином, Бог є основою всього й перебуває в усьому; Він є єдиним метафізичним поняттям, творить увесь світ видимих та невидимих речей, фізичних та метафізичних. Найвідоміші середньовічні схоласти XIII – XIV століть намагалися, на думку автора, довести та показати всю екстраполяцію метафізичних категорій – сутності, сущого, існування, буття, універсальності, логічного квантора „все” – саме

через поняття Бога. Чи єдині ці поняття між собою? Які взаємозв’язки між ними? Що є апіорі первинним по відношенню до наступного поняття чи вторинним по відношенню до першого поняття? Ці питання підлягають ґрунтовному філософському дослідженню та обов’язково будуть використані автором при написанні кандидатської дисертації.

ЛІТЕРАТУРА:

¹ Аристотель. Метафізика / Пер. Еремеева С.И. – Санкт-Петербург – Киев, 2002. – 826 с.

² Гусев В.І. Вступ до метафізики: Навч. посібник / В.Гусев. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.

³ Жильсон Э. Философия в средние века: От истоков патристики до конца XIVвека / Общ. ред. Неретиной С.С. – 2-е изд-во. – М.: Культурная Революция, Республика, 2010. – 678 с.

⁴ Курантов А.П. Уильм Оккам / А.А.Курантов, Н.И.Стяжкин. – М.: Мысль, 1978. – 190 с.

⁵ Марсель Г. О смелости в метафизике / Габриель Марсель. – Санкт-Петербург: Наука, 2012. – 411 с.

⁶ Оккам Уильям. Избранное / Под ред. А.В.Апполонова. – М: Едиториал УРСС, 2002. – 272 с.

⁷ Скот Дунс. Трактат о первоначале. – М: Издательство Францисканцев, 2001. – 220 с.

⁸ Скот И.Д. Избранное / Под ред. Майорова Г.Г. – М: Издательство Францисканцев, 2001. – 270 с.

⁹ [Електронний ресурс]. Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/socgum/gileya/209

¹⁰ [Електронний ресурс]. Режим доступу: biglibrary.com.ua/book/9_filosofiy